

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRKİYE'DE MİMARLIK-CİNSİYET İLİŞKİSİ: BİBLİYOGRAFİK BİR ÇALIŞMA GENDER-ARCHITECTURE RELATIONS IN TURKEY: A BIBLIOGRAPHIC STUDY

Tolga CÜRGÜL*

Öz

Bu çalışmada mimarlık ile cinsiyet arasındaki etkileşimin çok boyutluluğu ve çok yönlülüğünün ortaya koyulması amaçlanmıştır. Problem, mimarlık-cinsiyet kesitinde yer alan akademik çalışmaların araştırılması ve analizi ile mimarlığın konuya bakış açısı ve konuya ilgisinin araştırılması şeklinde ele alınmıştır. Çalışma, 1983-2016 yılları arasında yayınlanmış 115 metin üzerinden yürütülmüştür. Metin okumaları sonucunda, çalışmalar "Mimar(lığ)ın cinsiyeti", "Mekan ve cinsiyet" ve "Kent ve cinsiyet" olmak üzere üç başlık altında gruplandırılmıştır. Her grup ile ilgili öne çıkan konu başlıkları, çalışma türleri ve mimarlığın bakış açısı üzerinde durulmuştur. Kuşkusuz son dönemde tüm disiplinlerin cinsiyet ve cinsiyetler arası eşitsizliğe dair ilgisi artmıştır. Mimarlık alanında da belirli sınırlar taşınmasına rağmen bu ilginin söz konusu olması sevindiricidir. Cinsiyetler arası eşitsizliğin belirlenen başlıklar altında tasarım aşamasından üretilen nesnenin kullanımına, kentin kullanımından mesleki yaşama çok yönlü olarak yansıdığı görülmüştür. Erkekler için avantaj yaratan bu sürecin kadınlar açısından toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu edilgen, ikincil, özel alana itilmiş bir hayat tanımlandığı görülmektedir. Yürütülen çalışma ile bir taraftan mimarlığın bu alana ait birikimi ortaya çıkartılmış, diğer taraftan da var olan ilginin kadınlar ve erkekler için toplumsal ilişkileri yeniden düzenleyecek bir araca dönüştürülmesi noktasında mesleki olarak yapılabilecekler dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mekan, Mimarlık, Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Erkek.

Abstract

In this study, it is aimed to present the multi dimension and multi aspect of gender and architecture interaction. The problem is investigated in order to analyse academic researches of architecture-gender section and investigating the relevance of the analysis with the point of view of architecture. The study is conducted using 115 texts completed between 1983 - 2016. As a result of text reading the studies are grouped under three titles: "Gender of Architect(ure)", "Space and gender" and "City and gender". Prominent titles in every group, study types and architecture point of view are emphasized. Without any doubt studies in every discipline started to emphasize gender and gender inequality. Although architecture has significant borders, it is promising that there are such studies. It is seen that gender inequality has multi-dimensional effects on the object during design process, city usage and vocational aspects. This process is advantageous for man, but for woman gender roles are defined as coherent passive, secondary, limited to personal life. With this study accumulations for this area are founded as well as vocational contribution that can be applied to reform social relations for woman and man are stated.

Keywords: Space, Architecture, Gender, Woman, Man.

1. GİRİŞ

Mimarlık disiplininde cinsiyet ve cinsiyet ile ilişkili kavramların bir problematik olarak algılanması yakın dönemlere rastlamaktadır. Daha öncesinde mimarlık, erkek hegemonyasında devam eden bir yapı üretimi ve mimarlık tarihi yazımından ibaretti. *Mimarlık Üzerine On Kitap*'tan başlayıp günümüze kadar gelen süreçte mimarlıkta kadının rolü yazılı metinlerde geçmemektedir. Oysa insanoğlunun barınma amaçlı ilk yerleşme çabalarında yapı ustaları olarak kadınlar kabul edilir (T. Dostoğlu, 2002:9). Ancak bu durum zaman içerisinde değişerek erkek egemen bir yapıya bürünmüş, kadınlara kapalı mekanlar bırakılmıştır. Foucault'nun *heteropia* kavramında bahsettiği tımarhanenin deliler, hapishanenin mahkumlar, sarayın da hükümdarlar için olduğu savı, bir evin de kadınlar için olduğu ve dişiliği temsil ettiği düşüncesiyle eşleştirilebilir (Kuban, 2010:21). Bu karşılıklı ilişki akademik anlamda mekanın sorgulanmaya ve yeniden tanımlanmaya başladığı XX. yüzyıla kadar araştırmalara konu olmamıştır. Heidegger, Lefebvre, Soja gibi düşünürlerin mekan-toplum ilişkilerini sorgulamaya başlamalarıyla, mekanın tek başına var olmayan ve toplumla şekillenen bir varlığa dönüşmesi (Massey, 1994:5), mimarlık disiplinindeki cinsiyet araştırmalarının da önünü açmıştır.

Toplumdan beslenen ve yaptığı mekanlarla toplumu biçimlendiren mimarlık disiplininde cinsiyet ve cinsiyet ile ilişkili kavramlar araştırmak, insanı ve toplumu anlamak için önemli bir gerekliliktir. Özellikle son yüzyılda ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin ışığında büyük bir değişim gösteren mimarlık disiplini, yapı üretme yöntem ve tekniklerinin yanı sıra kuramsal anlamda da kendini yenilemiştir. Bu noktada farklı kavramlar aracılığıyla mimarlık disiplinine bakmak, toplumsal ölçekte yaşanan değişimlere ayna tutmakta ve düşünsel alanda mesleki gelişimi desteklemektedir. Bu çalışmada, mimarlık

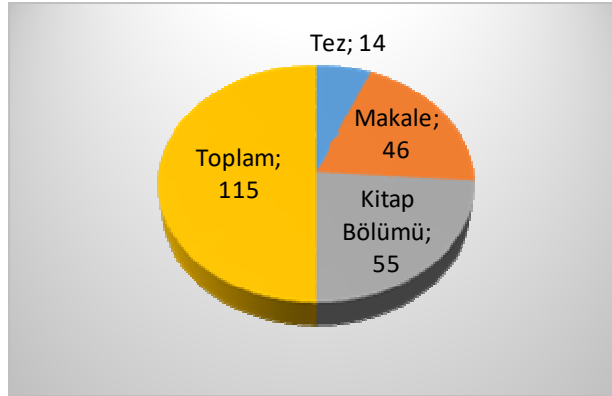
* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, Trabzon, tolgacurgul@ktu.edu.tr

alanı cinsiyet ve cinsiyet ile ilgili kavramlar üzerinden değerlendirilerek, cinsiyet ve mekan ilişkisinin kurulmasında etkili olan faktörler tartışılmaktadır. Bunun için çalışmada, cinsiyet-mimarlık üzerine yayınlanmış akademik çalışmalar (tez, makale ve kitap) seçilmiştir. Araştırma sonucunda çalışmalar 3 ana başlık altında gruplandırılmıştır. Her başlık altında konuyla ilgili mimari bakış açısı ve çalışma sayısı gibi bilgilere yer verilmiştir. Çalışmalarda nicel ve nitel anlamda özellikle kadın ve mimarlık ilişkisinin ortaya koyulmasında yetersiz kalan yönler olmasına karşın, toplum içerisinde cinsiyetten bağımsız bireyler olarak var olmanın önemi ağırlıklı olarak vurgulanmıştır. Toplumu oluşturan ve biçimlendiren dinamik içinde yer alan ve ürettiği mekanlar ile bu sistem içerisinde düşünsel ve fiziksel olarak konumlanan mimarlık mesleğinin üstlenmiş olduğu görev yadsınmaz. Dolayısıyla bu çalışmada cinsiyet- mimarlık ilişkisine mimari açıdan farklı çalışmalarca ortaya koyulan bulgular toplu olarak değerlendirilerek, sosyal yönü ağır basan konunun mimari yönüne de dikkat çekilmiştir.

2. ARAŞTIRMA TASARIMI

Toplumun kadın ve erkeğe farklı özellikler ve görevler yükleyerek cinsler arasında yarattığı ayrımcılık ve güç dengesizliği, bunun mekânsal karşılığı olarak görülen toplumsal yerlere girme-çıkma, o yerleri kullanma ilkelerindeki farklılıklar mimarlıkta cinsiyet sorunsalının temelini oluşturmaktadır (Yalçınkaya, 2015:639; Yalçınkaya ve Gür, 2015:80). Bu noktadan yola çıkarak çalışmada temel varsayım "Toplumsal cinsiyet ayrımı ve bu ayrımın işaret ettiği cinsler arası iktidar ilişkisi, mimarlığı etkilemektedir" şeklinde belirlenmiştir. Bunun için toplumdan ve toplumsal dinamiklerden beslenen mimarlık disiplininin temel bir konu olun cinsiyet ve cinsiyet kavramlarına bakış açısı ve toplumsal cinsiyetin mekan üzerindeki etkisi akademik çalışmalarda aranmıştır. 1983-2016 yılları arasında mimarlık alanında, mimarlık ve cinsiyet kesitinde yer alan çalışmalar taranmış, tez, makale ve kitap bölümünden oluşan 115 çalışma üzerinden konu değerlendirilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Mimarlık ve cinsiyet üzerine yapılan akademik çalışmaların sayısal verisi

3. BULGULAR

Çalışma kapsamında yapılan bibliyografik araştırma ve kapsamlı içerik taraması sonucunda metinler 3 grup altında ele alınmıştır: Mimar(lığ)ın cinsiyeti, mekan ve cinsiyet, kent ve cinsiyet. Metinlerin gruplara göre dağılımına Şekil 2'de yer verilmiştir.

Şekil 2. Mimarlık-cinsiyet konusunu ele alan çalışmaların gruplara göre dağılımı

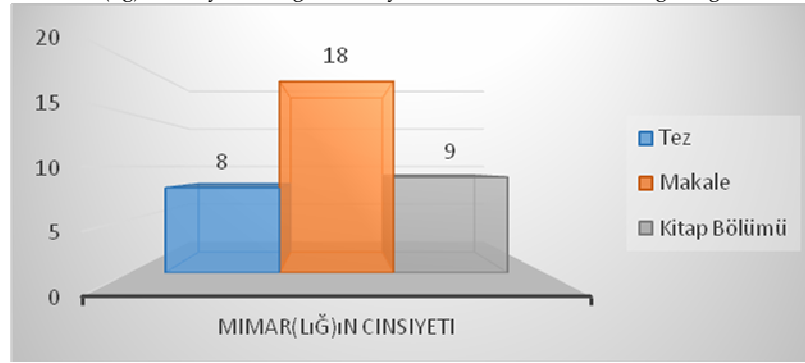
1.1. Mimar(lığ)ın cinsiyeti

Cinsiyet gibi insanlığın en temel olgularından birisini, mimarlık disiplininin ayrı düşünmek mümkün değildir. Tüm dünyaya farklı pencerelerden bakan kadın ve erkeğin toplumsal roller gereği

üstlendiği kimlikler, yaşam tarzları, düşünme ve üretme yöntemleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet yaşamın tüm alanlarında belirleyicidir. Toplumsal cinsiyetle biçimlenen kadınlık ve erkeklik rollerinin mimariye ve mimari üretime yansması da kaçınılmaz bir durumdur. Tasarım süreci çoğu kez sorgulanmaksızın toplumsal cinsiyet olgularını barındırır ve ortaya çıkan eser tüm bu olguları yüklenen bir nesne olarak açığa çıkar. Bu kabul toplumsal cinsiyet ilişkileri, cinsiyetler arası iktidar ilişkileri, üretime ve disipline yansmalarına ilişkin çok boyutlu bir tartışmayı gerektirir. “Mimarın cinsiyeti, tasarımının ve ortaya koyduğu üretimin de cinsiyeti midir? Mimarlık ürününü, onu tasarlayan kişiden bağımsız düşünmek mümkün müdür? Yaratıcılık ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Üretilen tasarım toplumsal cinsiyetli midir?” gibi sorular, bu tartışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu başlık altında yer alan çalışmalar, yukarıda sorulan sorulara cevap arayan, cinsiyet, kimlik ve mimari üretim arasındaki ilişkileri sorgulayan çalışmalardan oluşmaktadır.

Mimar(lığ)ın cinsiyeti başlığı altında toplam 35 adet çalışmaya ulaşılmıştır (Şekil 3). Bunlardan 8 tanesi tez, 18 tanesi makale ve 9 tanesi kitap bölümüdür. Bu alanda hazırlanan akademik çalışmalara yoğun olarak 2000’li yıllarda rastlanmaktadır. Hazırlanan çalışmalarda genel olarak mimarın -veya mimarlığın- cinsiyetinin tasarım üzerindeki etkileri araştırılmış, erkek veya kadın elinin değdiği yapay çevrelerin farkları incelenmiş, ayrıca özellikle kadınların mimarlık ve inşaat sektöründeki yerleri toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde ele alınmıştır. Mimarlık disiplini ortaya çıkışından bugüne erkek hegemonyası altında şekillenen bir yapıda olduğu için, özellikle moderniteyle birlikte kadınların bu disipline dahil olmasının ardından yaşanan değişimler araştırmacıların sıkça üzerinde durdukları bir konu haline gelmiştir.

Şekil 3. Mimar(lığ)ın cinsiyeti başlığı altında yer alan çalışmaların türe bağlı dağılımı

Tezler

- Asiye Akgün (2002). *Mimari Tasarımda Yaratıcılık ve Cinsiyet*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Ayşe Çıkla (2004). *Architectural Patronage Of Women In The Early Ottoman Era (1299-1515) / Osmanlı Devletinde Erken Dönemde Kadınların Mimari Alandaki Patronluğu (1299-1515)*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hatice Baştabak (2008). *Beden ve Cinsiyet Kavramlarının Mimari Tasarım Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Melike Sümertaş (2006). *Female Patronage In Classical Ottoman Architecture: Five Case Studies In Istanbul / Osmanlı Klasik Mimarlığı'nda Kadın Banilik: İstanbul'dan Beş Örnek*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Necile Tarım (2010). *Türk İnşaat Sektöründe Liderlik Yaklaşımları ve Cinsiyet Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Pelin Gürol (2003). *Building For Women's Education During The Early Republican Period In Turkey İsmet Paşa Girl's Institute In Ankara InThe 1930s /Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Kadın Eğitimi İçin İnşa Etmek: 30'lar Ankara'sında İsmet Paşa Kız Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sedef Özçelik (2010). *İnşaat Sektöründe Kadın Profesyoneller*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Yekta Özgüven (2002). *Türkiye'de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı (1934-1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Makaleler

- Ayla Ayyıldız Potur; Ömür Barkul (2009). “Genderand Creative Thinking In Education: A Theoretical and Experimental Overview / Eğitimde Yaratıcı Düşünce ve Cinsiyet: Kuram ve Deney Tabanlı Bir İnceleme”, *İTÜ AZ*, VOL:6, NO:2, İstanbul
- Ayşe Çıkla (2004). “Erken Dönemde Osmanlı Devleti'nde Kadın Baniler (1299-1512)”, *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, S:14, s.86-89, İstanbul

- Ayşen Ciravoğlu (2004). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Mimarlar ve Yapılı Çevrede Kadın", *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, S:14, s.44-46, İstanbul
- Bayar Çimen (1989). "Kadın Mimarlarımızdan...", *Mimarlık Dergisi*, 235-3, s.55-57, İstanbul
- Bayar Çimen (1989). "Kadın Mimarlarımızın Konumu", *Mimarlık Dergisi*, 235-3, s.52-54, İstanbul
- Elvan Altan Ergut; Belgin Turan Özkaya (2010). "Türkiye'nin İlk Kadın Mimarları", *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- G. Tümer (1999). "Kadın ve Mimarlık", *Arredemento Mimarlık*, S:9, s.94-99
- G. Tümer (2003). "Mimarlıkta Cinsellik", *Arredemento Mimarlık*, S:100+61, s.59-64
- Judith Butler (2010). "Cinsiyet Belası : Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi", *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Mary McLeod(2004). "Feminizm ve Modern Mimarlık Üzerine Düşünceler", *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist* S:14, s.79-81, İstanbul
- Neslihan Dostoğlu (2003). "Mimarlıkta Kadının Adı", *Arredemento Mimarlık*, S:100+61, s.71-74
- Neslihan Türkün Dostoğlu; Özlem Erdoğan Erkaslan (2010). "Türkiye'de Kadın Mimarların Statüsü Üzerine Niceliksel Analiz", *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Özlem Parlak Biçer (2013). "Is Gender Important On Understanding Construction Course In Architectural Education", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, S: 106, s.1636 - 1647
- Şenel Ergin (1989). "Erkek Tabiatlı Fiziksel Planlama", *Mimarlık Dergisi*, 235-3, s.58, İstanbul
- Şengül Öymen Gür; Özgür Aşık (2004). "Diotima ya da Kadınlar", *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, S:14, s.47-53, İstanbul
- Şirin Bayram (2004). "Kadın'ın Mimari Kompozisyonda Yeri - Pera'nın Sessiz Kadınları", *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, S:14,s.82-85, İstanbul
- Ülker Baykan Seymen (1989). "Kadın Mimarlarımız", *Mimarlık Dergisi*, 235-3, s.50-51, İstanbul
- Yıldız Cıbroğlu (2004). "Kadın ve Yapı İlişkisi", *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist* S:14, s.67-72, İstanbul

Kitap Bölümleri

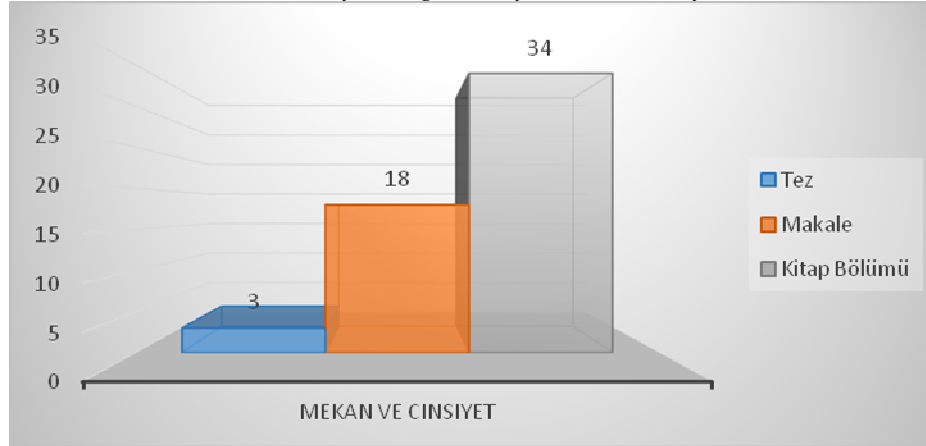
- İnci Delemen (2010). "Antikçağda Kent İmar Eden Kadınlar", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Neslihan Türkün Dostoğlu (2002). "Mimarlıkta Kadının Rolü: Dünyaya ve Türkiye'ye Genel Bir Bakış", *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu
- Neslihan Türkün Dostoğlu (2005). "Dünyada ve Türkiye'de Değişim, Kadın ve Mimarlık", *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası
- Nurten Aksugür (2005). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Kadın Mimarlar", *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası
- Özlem Erdoğan Erkaslan (2002). "Modern Türkiye'nin İnşasında Kadın Mimarlar", *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu
- Özlem Erdoğan Erkaslan (2002). "Yarışmalarda Gündeme Geldiği Biçimiyle Türk Kadınların Mimarların Etkinlikleri (1938-1969): Bir Kronojik Döküm", *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu
- Özlem Erdoğan Erkaslan (2005). "Türkiye'deki Kadın Mimarlar ve Cinsiyet Ayrımcı Çevre Sorunu", *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası
- Yekta Özgüven (2002). "Türkiye'de Kadın Mimarlar (1934-1960)", *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu
- Yekta Özgüven (2005). "1934-1960 Yılları Arasında Türkiye'deki Mimarlık Okullarından Mezun Olan Kadın Mimarlar Üzerine Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası

3.2. Mekan ve cinsiyet

Kadınların ve erkeklerin mekanla kurduğu ilişki kendiliğinden gerçekleşen bir süreç değildir, bu süreç bir dizi değişkenden etkilenir. Cinsiyet ve mekan ilişkisi söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet normlarının belirleyiciliği ve bu belirlenimin erkekler lehine bir hiyerarşi içerdiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkileriyle biçimlenmiş yaşam, evin içini kadına, evin dışında kalan yaşamı erkeğe açmıştır (Bhasin, 2003, 18; Erol, 2011,169-170). Aynı şekilde evin içinde kadın ve erkekle eşleştirilen mekanlar farklılıklar göstermiş, ev içi üretiminin adresine dönüşmüş olan mutfak kadının, dinlenme mekanları olan oturma odaları erkeğin alanı olarak görülmüştür (Yalçınkaya ve Gür, 2015:84; Gür ve Erol, 2013:127). Bu başlık altında üretim süreçleri tamamlanmış olan özel veya kamusal mekanların, farklı cinsiyetler ile kurdukları karşılıklı ilişkileri araştıran çalışmalar yer almaktadır. Başta konut olmak üzere mutfak, hamam, harem, kahvehane, yurt gibi birçok farklı mekanın ve hatta obje olarak bazı eşyaların cinsiyete göre değişen anlamları birçok farklı yöntem aracılığıyla sorgulanmıştır.

Mekan ve cinsiyet başlığı altında toplam 55 adet çalışmaya ulaşılmıştır (Şekil 4). Bunlardan 3 tanesi tez, 18 tanesi makale ve 34 tanesi kitap bölümüdür. Mekan ve cinsiyet başlığı yoğun olarak kadın-konut etkileşimi ile ilgili konulara odaklanan çalışmalardan oluşmaktadır. Kadının “konut” veya “ev” içerisindeki otoritesi, mekanlara olan etkisi, toplumsal roller bağlamında kadının mekan içerisindeki yeri gibi konular üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Ayrıca yine kadının konut memnuniyeti ve anlamsal olarak bu karşılıklı ilişkinin sorgulanması üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Konut dışında hamam, kahvehane gibi kamusal alanlara yönelik çalışmalara az sayıda da olsa rastlanmaktadır. Genel anlamda bu başlık altında başta konut olmak üzere farklı özel veya kamusal mekanların cinsiyetle olan ilişkisini araştıran çalışmalar bulunmaktadır.

Şekil 4. Mekan ve cinsiyet başlığı altında yer alan çalışma sayısı

Tezler

- Nilay Ünsal (2000). *Mimarlık, Konut ve Kadın*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Sevinç Alkan Korkmaz (2011). *Medya, Cinsiyet ve Mimarlık: Televizyon Reklamlarında Mutfak Temsil Biçimlerinin Cinsiyet Bağlamında Okunması*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Yeşim Yağcı (1998). *Kadın-Konut Etkileşiminde Rol Oynayan Tasarım Parametrelerinin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Makaleler

- Alp Biricik (2010). “Öteki'nin Ürettiği Mekanlar ve Toplumsal Cinsiyet/Cinsellik Kurguları”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Beatriz Colomina (2010). “Bölücü Duvar; Ev İçi Gözetleme”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Çiğdem Akgül (2011). “Eskiye Zaman'ın Kadın Belleğinde Eskitemediği Mekanlar: Ayla Kutlu ve Mekan İlişkisi Analizi”, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, Cilt 3, Sayı 1, Ankara
- Dana Arnold (2010). “(Oto)Biyografiler ve Mekan”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Didem Kılıçkırın (2010). “‘Gitmeli Mi, Kalmalı Mı?’ : Feminizmde Ev Üzerine Çeştlemler”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Erhan Acar (1983). “Kadın, Konut, Kent: Kadın Açısından Konut Sorunu”, *Mimarlık Dergisi*, 187-1, s.8-11, İstanbul
- Eser Yağcı (2014). “Mekânsal Tanımlarda Cinsiyet Kodları Kullanımının Göstergibilimsel Çözümlemesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 26, s.259-274, İstanbul
- Henry Urbach (2010). “Dolaplar, Giysiler, İfşaat”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- John Lindell; Joel Sanders (2010). “Askeri Öğrenci Yurtları, ABD Hava Kuvvetleri Akademisi Colorado Springs, Colorado, 1958”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Leyla Uslu (2012). “Bir Odaya Sıkışmak: Büyümele Çocukluk Arasında Kalmak”, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, Cilt 4, Sayı 1, Ankara
- Mary McLeod (2010). “Gündelik Yaşam Ve ‘Öteki’ Mekanlar”, *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Özlem Erdoğan Erkaslan (2004). “XX-XY Tasarımda Baskın Gen: Cinsiyetler Arası Mücadele Alanı Olarak Modern Konut Tasarımı”, *Mimarlık ve Cinsiyet*, *Mimarist* S:14, s.59-62, İstanbul
- Semin Erkenez; Ayşen Ciravoğlu (2015). “Beden, Doğa ve Mekanda Tahakküm Yapılarını Kırmak”, *Kadın-Mekan-İktidar*, *Mimarist* S:53, s.73-79, İstanbul
- Şengül Öymen Gür; Şengül Yalçinkaya Erol (2013). “Ev: Kadın Büyürken”, *ICONARP*, Vol. 1, No: 2, s.101-131
- Şengül Yalçinkaya (2015). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Mekansal Davranış Yurt Odaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 37, s.639-649

Şengül Yalçınkaya ; Şengül Öymen Gür (2015). "Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ev", *Kadın-Mekan-İktidar, Mimarist* S:53, s.80-85, İstanbul
Virginia Woolf (2010). "Kendine Ait Bir Oda", *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
Zeynep Çelik (2004). "Sömürge Kenti Cezayir'de Cinsiyetle Tanımlanmış Mekanlar", *Mimarlık ve Cinsiyet, Mimarist*, S:14, s.73-78, İstanbul

Kitap Bölümleri

Aksu Bora (2009). "Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Aliye P. Çelik (2010). "Düşük Gelirli Kadın ve Mekan", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Aslı Zengin (2009). "Devletin Cinsel Kıyıları: İstanbul'da Fuhşun Mekanları", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Ayşen Akpınar (2010). "Kadınların Varlık Alanlarına Yolculuk", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Ayten Alkan (2009). "Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekanın İzini Sürmek", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Buket Uzuner (2010). "Edebiyatta Kadın ve Mekan", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Can Elgiz (2010). "Kadınlar Ne İster?", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Ebru E. Karahan (2010). "Konut Talebinde Kadın: Tercihler, Seçimler ve Kararlarda Kadının Rolü", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Elif Ekin Akşit (2009). "Kadınların Hamamı ve Dönüşümü", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Erincik Edgü (2010). "Evin Direği, Sokağın Bekçisi", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Füsun Ertuğ (2010). "Geçmişten Bugüne Anadolu Kırsalında Kadın-Mekan İlişkileri", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Gönül Bakay (2010). "Batı Edebiyatında Harem", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Hale Gezer (2010). "Mekanların Kadınsı Anlatımları", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Halit Refiğ (2010). "Türk Sinemasında, Kültürel Değişim Sürecinde Ev Mekanı ve Kadın", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Handan Dedehayır (2010). "Mekanlar, İlişkiler ve Duygularını İşe Koşan Kadınlar", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Hasan Üstün (2009). "Kadınların Tarihi, Erkeklerin Kararı: Antalya "Şeker Fabrikası"nın Anı Değeri", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Hülya Arık (2009). "Kahvehanede Erkek Olmak: Kamusal Alanda Erkek Egemenliğinin Antropolojisi", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Lale Aytaman (2010). "Kadın Eli Değerse", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Nazan Moroğlu (2010). "Hukuk Penceresinden Kadın ve Mekan", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Necdet Sakaoğlu (2010). "İffet-Saray-ı Şahane: Topkapı Sarayı Haremde Yaşam", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Nihal Ekin Erkan (2010). "Bir Gün Bir Kentte İki Kadın", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Nurhan Atasoy (2010). "Minyatür Resimde Türk Kadın Yaşamı", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Özlem Erdoğan Erkarlan (2010). "Süper Kadın, Süper Ev", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Serap Kayasü (2002). "Kadın ve Mekan Etkileşimi", *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu
Serpil Çakır (2009). "Osmanlı'da Kadınların Mekanı, Sınırlar ve İhlaller", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Serpil Çakır (2010). "Mekanın Kadınlar Açısından Kurgulanışına Kuramsal ve Tarihsel Süreç İçinde Bakmak", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Sinan Genim (2010). "Mekanın 'Ev' Olarak Oluşumunda Kadın", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Sühendan K. İlal (2010). "Osmanlı'da Kadın ve Hamam Kültürü", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Tomur Atagök (2010). "Sanatsal Mekanlarda Kadınlar", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Türkel Minibaş (2010). "Mekanların Kısıtlanmışlığında İktidar Masalları", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Yasemin İnce Güney (2009). "Konutta Mekansal Organizasyon ve Toplumsal Cinsiyet: Yirminci Yüzyıl Ankara Apartmanları", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
Yasemin Öz (2009). "Ahlaksızların Mekansal Dışlanması", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları

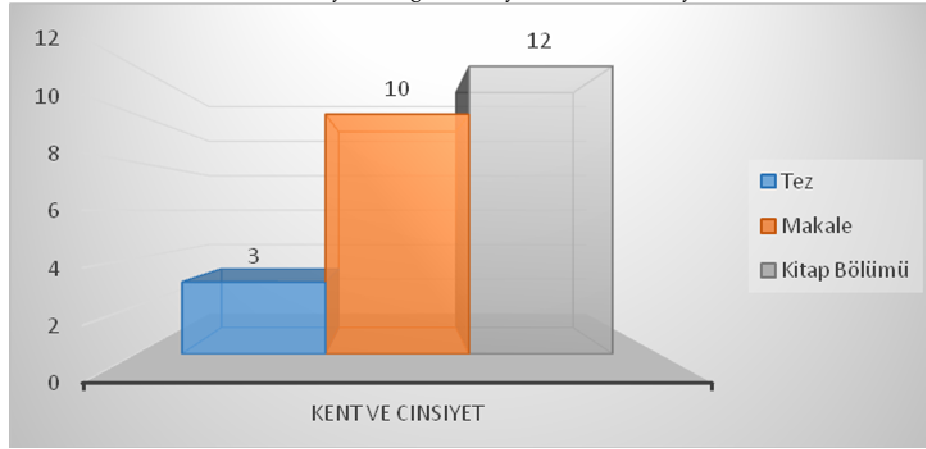
Yekta Özgüven (2010). "Yeni Kadın Kimliği: Evin Öznesi / Evin Nesnesi Kadın", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
Zehra F. K. Arat (2010). "Siyasal Partilere Göre Kadınların Mekanı", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap

3.3. Kent ve cinsiyet

Kent ile bireyler arasındaki ilişki karmaşıktır ve bir dizi çelişki barındırır. Bu karmaşıklık, kökenini bir yandan kent yaşamının getirdiği özgürlüklerden alırken, diğer yandan dışlanma, güvenlik ile ilgili riskleri barındırır. Hele ki cinsiyetler ve kent arasındaki ilişki söz konusu olduğunda; kadınlar ve erkekler için farklı biçimler ve sınırlar almış bir ilişkiden bahsedebiliriz. Kent, kamusal alandır ve kamusal alan genel anlamda erkekler için ayrılmış, kadınlar için ise sınırlandırılmış, ilişki kurulması belli denetimlere, kurallara bağlanmış bir alan olarak karşımıza çıkar. Modern toplumlarda bu tahakkümün sınırları aşılmış olsa da, Türkiye'de bu durum hala kadınlar üzerinde denetim kurulan bir görünümle devam etmektedir. Meydanlardan parklara ve kent içi ulaşımına kadar çevremizdeki her alan, erkek hegemonyası altında tasarlanmakta ve yönetilmektedir. Kadının daha fazla yer aldığı ve söz hakkına sahip olduğu bir kent yaşamına evrilmemiz beklenirken, siyasi ve toplumsal baskıların ışığında tam tersi bir ivmelenme söz konusudur. Kentler erkekler için, erkeklerden yana kurgulanırken; kadınlar açısından güvenlik kaygısını artıran karanlık sokaklar olarak görülmüştür. Bu başlık altında yer alan çalışmalar da, sözü geçen sorunlara kent ölçeğinde yaklaşan ve mimarlık disiplini altında yapılan çalışmalardan oluşmaktadır.

Bu alanda hazırlanan akademik çalışmaların tamamına yakını son 10 yıl içerisinde yayımlanmıştır. Kent ve cinsiyet başlığı altında toplam 25 adet çalışmaya ulaşılmıştır (Şekil 5). Bunlardan 3 tanesi tez, 10 tanesi makale ve 12 tanesi kitap bölümüdür. Bu başlık altında çoğunlukla kadının kent deneyimi, toplumsal cinsiyet ve değişen roller gibi son dönemde yaşanan yenilenme ve değişim süreci üzerine yapılan çalışmalar yer almaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ataerkil kültürümüzün bir gereği olarak kapalı mekanlarda kısıtlı kalan kadınların, modernleşme süreciyle açık mekanlara çıkması ve yeni rollere bürünmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda kent hayatında kendisine daha önemli bir yer edinmeye çalışan kadın hakkında, bu yeni toplumsal rol üzerinden birçok araştırma yapılmıştır.

Şekil 5. Kent ve cinsiyet başlığı altında yer alan çalışma sayısı

Tezler

Ayşe Kalaycı (2008). *Rekreasyonel Tercihlerde Etnik Yapı ve Cinsiyete Bağlı Değişimler*; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Dourna Kiavar (2011). *User Assessment In Public Spaces By Gender: A Survey On Seğmenler And Keçiören Parks In Ankara / Kamusal Mekânlarda Cinsiyete Göre Bir Değerlendirme: Ankara'da Seğmenler ve Keçiören Parkları Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü
Zeynep Yılmaz Bayram (2011). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kentsel Açık Yeşil Alan Kullanım Talebini Etkileyen Etmenler*, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Makaleler

Akın Atauz (2004). "Toplumsal Cinsiyet, Mekan ve Kentler", *Mimarlık ve Cinsiyet*, *Mimarist*, S:14, s.54-58, İstanbul
Ayten Alkan (1999). "Toplumsal Cinsiyet ve Kent Planlaması", *AÜ SBF Dergisi*, 54:4, Ankara
Begüm Başdaş (2010). "Kadınların Haritası: Toplumsal Cinsiyet, Kamusal Alan ve Farklılıkların Merkezi Beyoğlu", *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
Berrin Yanıkaya (2004). "Kent ve Kadın: Değişiyorum, Değişiyor musunuz?", *Mimarlık ve Cinsiyet*, *Mimarist*, S:14, s.63-66, İstanbul

- Burkay Pasin (2010). "Türkiye'de Hegemonik Erkeklığın Üretimi ve Kamusal Ritüel Mekanları", *Dosya: 19 Cinsiyet ve Mimarlık*, Ankara
- Funda Çoban (2013). "'Riot Is Not Diet': Berlin Örnek Alanında Kadın Grafiticiler", *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, Cilt 5, Sayı 1, Ankara
- Hossein Sadri (2011). "Kadınların Kent Hakkı", *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten No: 87*, s:48-51, Ankara
- Kolektif (2013). "Parklar, Kadınlar, Şehirler", *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, Cilt 5, Sayı 1, Ankara
- Metin Demir; Nalân Demircioğlu Yıldız (2011). "Kadın Peyzaj Mimarlarının Peyzaj Mimarlığı Mesleğinde Yeri ve Önemi", *İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi*, Vol.1, No.2, s.125-133
- Nüket Örnek Büken (2016). "Kadınlardan Kentler: Kadınlar, Kentler Ve Murathan Mungan...", *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, Cilt 8, Sayı 1, Ankara

Kitap Bölümleri

- Adalaet Yavuzer (2010). "Bir Kültürü Yaşayan ve Yaşatan Kadınlar: Arnavutluk'ta Türk İzleri", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
- Arzu Yılmaz (2009). "'Benim Adım Bayram, Herkes Bu Tezgaha Hayran': Kadın-Kent İlişkisinde Sosyete Pazarı Durağı", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
- Aslıcan A. Kalfa; Bilge S. Aytekin; Zeynep Ö. Dinç (2009). "Kent İçi Ulaşımın Cinsiyeti: Ankara Örneği", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
- Ayda Eraydın; Asuman Türkün (2005). "Cinsiyet Ayrımcılığının Sürdüğü Bir Toplumda Kadın Olmak", *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası
- Levent Şentürk (2009). "Eril Kente Dönüş", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları
- Levent Şentürk (2015). "Eril Kente Dönüş", *Kuir Mekan*, İstanbul: Kült Yayınları
- Levent Şentürk (2015). "Kanaatlerden Yoruma Mimarlık ve Kent: 'Kısıtlanıyoruz Hayatta Eğer Cinsiyetin Bayansa'", *Kuir Mekan*, İstanbul: Kült Yayınları
- Nermin Abadan-Unat (2010). "Göç, Mekan ve Kültürel Zevklerin Değişimi", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
- Neslihan Türkün Dostoğlu (2010). "Fiziksel Çevrenin Oluşumu ve Kullanımında Kadının Yarattığı Fark: Cumalıkızık Örneği", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
- Nurten Özmelek (2010). "Boğaziçi'nde Kırdan Kente Mekansal Değişim ve Okuma-Yazma Kursları", *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
- Serap Kayasü (2005). "Kadınların Kentleri, Kentlerin Kadınları", *Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası
- Sema Buz (2009). "Köken Ülke - Sığınılan Ülke Hattında Kadın Sığınmacılar ve 'Geçicilik'", *Cins Cins Mekan*, İstanbul: Varlık Yayınları

4.TARTIŞMA

Mimarlık, bir düşünce ve tasarım sürecidir. Bu süreç sonucu ortaya çıkan mimari ürün, onu yaratan mimarın aldığı eğitimden yaratıcılığına, ait olduğu toplumun özelliklerinden yaşadığı çağın ruhuna kadar sayısız farklı kaynaktan etkilenir. Tüm bunların da ötesinde mimarın cinsiyeti ve içerisinde yaşadığı toplumun toplumsal cinsiyet rejimi, tasarım sürecini ve sonuç ürününü en fazla etkileyen şeylerin başında gelmektedir. Mimarlığın cinsiyet ile kurduğu ilişki bedensel farklılıklardan ziyade, toplumun kadın ve erkek için ortaya koyduğu rol ve sorumluluklar ile ilişkilidir (Yalçınkaya, 2015). Böylesi salt bir gerçeğin mimarlık ürününü etkilememesi ve/veya ortaya koyulan ürünün bu durumu şekillendirmemesi düşünülmez. Bu noktada, çalışmada cinsiyet ile mimarlık disiplini arasındaki ilişki akademik çalışmaların bibliyografik bir değerlendirmesi sonucunda irdelenmiştir.

Çalışmalarda cinsiyet ve cinsiyetler arasındaki eşitsiz ilişkinin, mimarların ve onların yarattıkları mekanların cinsiyetleri, iki farklı cinsiyetin yarattığı ve bir tasarım sürecinin sonucunda çıkan ürünlerdeki farklılaşma, kadın ve erkek mimarların meslek yaşamındaki ağırlıkları, konunun sosyal ve kültürel yanının mekandaki karşılığı gibi geniş bir yelpazede ele alındığı görülmüştür. Cinsiyetin mekandan kent ölçeğine, iş yaşamından mekan kullanımına mimarlık disiplini içinde her boyutuyla etkin olduğu ortaya koyulmuştur. Özellikle makale ve kitap bölümü olmak üzere mimarlık disiplini içerisinde cinsiyete yönelik birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Mimarlık disiplini içinde mevcut erkek hegemonyasının sorgulanması, kadınların bu eşitsiz ilişki içerisinde gücünü artıracak pozitif ayrımcı önlemler alınması, özel veya kamusal mekanın kullanımı üzerinden eşitsizliğin eleştirilerek ele alındığı çalışmaların varlığı umut vericidir. Toplum olarak son yüzyılda kesintilerle birlikte yaşadığımız modernleşme sürecini, kadının sahip olduğu toplumsal rolleri, evin içerisine hatta mutfağına kadar kısıtlanan kadının mimarlık disiplini içerisindeki yerini irdelleyen ve cinsiyetlerarası eşit ilişkilerin kurulduğu bir topluma evrilmemiz noktasında bizlere yön

verecek çalışmaların artması bu noktada oldukça önemlidir. Bu konu üzerinden tekrar hatırlanması gereken nokta ise, toplumun sorunlarına çözüm önerileri getirmenin mimarlar için mesleki bir sorumluluk olduğudur.

KAYNAKÇA

- BHASIN, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet, Bize Yüklenen Roller*, İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Yayınları
- EROL, Y.Ş., (2011). *Dışa Kapalı Sitelerde Mimariye Dayalı Yaşam Kalitesinin İrdelenmesi: İstanbul Örneği*, Doktora Tezi, Trabzon : Kardeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- KUBAN, D. (2010). *Kadın ve Mekan*, İstanbul: Turkuvaz Kitap
- MASSEY, D. (1994). *Space, Place and Gender*, Cambridge: Polity Press
- GÜR Ö., Ş. and EROL Y. Ş.. (2013). "Ev: Kadın Büyürken (House: While Woman Grow)", *ICONARP*, Vol. 1, No: 2, s. 101-131, Konya
- T. DOSTOĞLU, N. (2002). *Mimarlık ve Kadın Kimliği*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu
- YALÇINKAYA, Ş. (2015). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Mekansal Davranış Yurt Odaları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 37, s. 639-649
- YALÇINKAYA, Ş. and GÜR, Ö., Ş. (2015). "Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ev", *Kadın-Mekan-İktidar, Mimarist*, s.80-85